

УДК 215

Осетрова О. О., Осетрова О. А., Osetrova O. A.

РЕЛИГІЙНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ЛЮДСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

РЕЛИГИОЗНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ДУХОВНОСТИ

RELIGIOSITY AS A COMPONENT OF THE HUMAN SPIRITUALITY

Дана стаття присвячена дослідженню феноменів духовності та релігійності як сегменту духовності.

Ключові слова: духовність, релігійність, віра.

Данная статья посвящена исследованию феноменов духовности и религиозности как сегмента духовности.

Ключевые слова: духовность, религиозность, вера.

This article is devoted to the analysis of phenomenon of religiosity and spirituality as a segment of religiosity.

Key words: spirituality, religiosity, religious belief.

Питання, пов'язані з визначенням місця людини у цьому світі, з її пізнавальними і творчими можливостями й ціннісно-моральними орієнтирами у повсякденному житті, не будучи остаточно розв'язаними і у ХХІ ст., утворюють своєрідне ядро філософії. Їх настільки багато, наскільки багатогранною є людина, а цих граней – безліч. Дана ж стаття присвячена питанню про духовність, що, за визначенням М. Фуко, є головним питанням європейської філософії. У зв'язку з цим, зокрема, буде проаналізований феномен релігійності, який, з моєї точки зору, є важливим сегментом духовності, підтвердженням чому слугує історія людства. При цьому відразу слід зробити наголос на тому, що повне ототожнення понять духовності й релігійності вважаю недоцільним, оскільки таким чином збіднюється бездонна площа розгортання людського духу – мислячого духу, творчого духу тощо.

Вкоріненість людини у духовність, поза якою людина нічим не відрізняється від інших живих істот на Землі, що існують, керуючись лише інстинктами, відбувається різними шляхами, через розум, почуття, волю, у зв'язку з чим неправомірно зводити духовність лише до свідомості людини.

Головне ж, що за межами духовності людська діяльність припиняє бути людською.

Домінантами духовності слугують віра, надія та любов. Зокрема, Г.С. Сковорода наголошував на значущості у житті людини зазначених 3 духовних феноменів, синтезованих у єдине ціле. Так, український мислитель констатував, що для подолання тілесного, грубого розмислу, що виступає перешкодою на шляху людини до Бога й Божої ради, і потрібна **віра**, при якій повинна бути **надія**. А обидві ці добродійності – віра й надія – «приводять нарешті людське серце, начебто надійний вітер корабля, у гавань **любові**, і їй доручає» [4, с. 148] [виділено мною – О.О.]. А любов, або чистосердечність, у свою чергу, за Г.С. Сковородою, «є спокійне в душі дихання і віяння Святого Духа» [4, с. 150]. При цьому, хоча, зокрема, релігійна віра не вичерпує усього багатства духовно-практичного ставлення людини до дійсності, але у вірі й через неї знання людини отримують певну енергію, збагачуючись почуттями й волею.

Духовність являє собою ту специфічну сферу прояву суто людського, що вирізняє людину з тваринного світу. Це та сфера, котру людина, з одного боку, продукує, а з іншого – якої не в меншій мірі потребує у своєму існуванні й розвитку як Особистості. Як видно з самого слова «духовність», стрижнем його є **дух**, під яким доцільно розуміти, з одного боку, найвищий злет людських можливостей, а з другого – занурення у найглибші шари буття.

Таким чином, **духовність** відображає вищі сторони внутрішнього світу людини – кінечної істоти, часто націленої на безкінечне, в якому багатьма представниками роду людського вбачається справжній сенс буття. У зв'язку з цим згадаймо, що, наприклад, М. Шелер нагальну потребу людини вбачав у трансцендуванні.

У свою чергу, К. Ясперс висловив тезу відносно того, що саме присутність трансценденції у життєвих цілях людини й обумовлює її життя. Німецький мислитель вимагав, щоб особистість своєю невинною діяльністю підвищувала дійсне, теперішнє до масштабу трансценденції, оскільки завдяки переходу від чистого буття світу, тобто «самого *Man*», до самотуття, тобто до самоті, справжнє стає вільним. Продовження цієї проблематики спостерігається у творчості Г. Марселя, який зазначав, що філософія трансцендентного не повинна відокремлювати себе від рефлексії з приводу ієрархізованих форм захоплення, вищий прояв яких відбувається не у теорії, а у визнанні святості. При цьому святість розуміється не як спосіб існування, а як даність, значуща самою чистотою своєї інтенції. Саме так, на думку Г. Марселя, переборюється сфера проблем і одночасно знищується неминучість смерті у цьому житті, розчиняючись у повноті, яка є самим буттям.

Зі свого боку, Томас Лукман у праці «Проблема релігії в сучасному суспільстві» розглядав трансцендування (вихід за межі біологічного існування людини) як процес конструювання смислового універсуму. Найбільш яскраво й повно трансцендування втілюється у **релігійності**.

Ціла низка дослідників вважає, що сьогодні людство переживає спалах «невидимої релігійності»: оскільки сакралізація потрібна людині, нездатній жити без досвіду трансценденції, то людина творить у сучасному секуляризованому суспільстві так звану приватну, власну релігію. Така «невидима релігія» гарантує людині автономію та можливість самореалізації. Йдеться про природну необхідність протистояння й виклику людини процесам секуляризації, оскільки, як зазначає російський дослідник Г. Гутнер, секулярна етика стала найвагомішою втратою для релігійної свідомості. У зв'язку з цим, до речі, Ю. Габермас констатував: «Якщо наше суспільство настільки самодостатнє і у своєму існуванні не потребує нічого, крім науки, то релігійність повністю зникає з нашого життя як непотрібний елемент. Для людини відтепер немає нічого святого, все в її житті тільки особливий вид людських цінностей» [5, с. 42].

Однак сучасні релігійні антропологи наголошують на тому, що людина внаслідок метафізичної недостатності та богоподібності має внутрішню потребу у спілкуванні з Богом (Ф. Гаммер, К. Ранер). Ця потреба – не позірна, вона є потребою у самоздійсненні (Е. Корет), а також потребою віднайти сенс буття, при чому як у його індивідуальних, так і в історичних вимірах.

На зв'язку духовності й релігійності акцентували увагу багато відомих мислителів зі світовим іменем. Зокрема, С. К'єркегор відзначав: «Немає нічого більш тонкого і чудового, ніж діалектика віри, що володіє силою духовного злету, про який я можу лише мріяти, але не більше» [3].

Взаємозв'язок духовності й віри міститься вже у самому визначенні останньої: «**Віра** – духовний стан, який формується з інтелектуального, емоційного та вольового компонентів і відображає ставлення людини до реальності або уявних явищ... **Віра**, будучи автономним психічним феноменом, не залежить від логічних та емпіричних підстав» [1, с. 77].

У свою чергу, Г.С. Сковорода, говорячи про Вселенську віру, відзначав, що незважаючи на суспільну помилку стародавніх людей, які, часто не розуміючи Бога, вшановували замість Нього речовину, ВІРА існувала завжди у зв'язку з тим, що «є деяка таємниця і сила, що по всьому розливається і що всім володіє» [4, с. 142].

Зокрема, **релігійна віра** сполучається з пошуками сутності людської духовності, її зумовленістю божественною силою. Релігійна віра, що охоплює знання й прийняття релігійних ідей, уявлень, догм як істинних, є характерною ознакою релігійності. Сутність релігійності виявляється у залежності від

наявності зв'язку між релігійними переконаннями особи та її реальною поведінкою у житті. У даній (особистісній) площині основними ознаками релігійності людини виступають:

- 1) молитва;
- 2) сповідь;
- 3) релігійне виховання у родині;
- 4) відвідування церкви;
- 5) богослужіння;
- 6) читання релігійної літератури;
- 7) членство у релігійній громаді тощо.

Зокрема, вважаю за необхідне акцентувати увагу на сповіді та читанні релігійної літератури, які розвивають в людині внутрішнє мовлення, сприяючи розвитку фундаментальних для самосвідомості здібностей (наприклад, до самоаналізу, до самооцінки).

Релігійна віра оживляє увесь релігійний комплекс та обумовлює своєрідність процесу трансцендування в релігії.

У цілому слід мати на увазі, що при складанні типологічних схем та класифікацій релігійності, серед яких універсальної ще не розроблено, дослідники як на основні спираються на наступні параметри:

- 1) значення й роль релігійної мотивації у структурі загальної мотивації індивіда;
- 2) інтенсивність релігійної поведінки у контексті життєдіяльності індивіда;
- 3) роль та функції індивіда у релігійній організації;
- 4) зміст та сила релігійної віри.

У цілому релігійність є загальним поняттям, що має надконфесійні характеристики, тобто релігійності притаманні загальні риси, що дозволяють визначати її як певний тип духовності в цілому. До таких загальних рис, зокрема, належать компоненти релігійності, серед котрих як основні, наріжні виділяються:

- 1) релігійне середовище;
- 2) релігійні відносини;
- 3) релігійна діяльність;
- 4) система релігійних цінностей та норм;
- 5) релігійна свідомість.

Єдність зазначених компонентів, що, до речі, може бути доповнена деякими іншими, утворює сферу існування релігійності. Зокрема, стосовно зазначених компонентів вважаю за необхідне розставити наступні акценти:

- 1) релігійна діяльність (і культова, і позакультова) виступає своєрідною субстанцією й рушійною силою релігійності як типу духовності;

- 2) система релігійних цінностей та норм є серцевиною релігійності;
 - 3) релігійна свідомість постає систематизуючим елементом релігійності.
- Ознаками релігійної свідомості виступають:

- 1) символічність;
- 2) образність;
- 3) емоційність;

4) алегоричність (алегорія, наприклад, текстів священних книг християнства, ісламу, буддизму тощо, виступає як сукупність поєднаних сюжетом образів, за допомогою яких передається зміст онтологічних, гносеологічних, моральних понять, вироблених релігійною свідомістю).

Відповідно до релігійної свідомості складаються релігійні відносини – вид відносин, що розгортаються у духовній сфері суспільства, примордіально зароджуючись у свідомості особи на ґрунті відношення «Людина – Бог». Специфіка релігійних відносин полягає у залученні для їх актуалізації символічних посередників, тобто ікон, хрестів тощо.

І нарешті, важливе смислове навантаження несе на собі такий компонент релігійності, як релігійне середовище, що є відображенням (відбитком) взаємозалежності індивіда й трансцендентного. Саме у релігійному середовищі відбувається становлення, розвиток та функціонування таких відносин, що набувають характеру релігійних.

У цілому загальновідомо, що Людина, наділена свідомістю, внаслідок своєї природи (конечність, націлена у безконечність) має потребу не тільки у задоволенні своїх фізіологічних потреб, але й духовних. При цьому вторинна інтенція свідомості, спрямована на духовний, божественний світ, у порівнянні з первинною, спрямованою на світ явищ, є основоположною, оскільки вона дає змогу людині реалізувати своє фундаментальне онтологічне переконання, яке полягає у тому, що, з одного боку, реально існує поцейбічний світ речей навколо неї, але, з іншого – не менш очевидним є буття надособистого, імперсонального духовного світу, можливість дотичності до якого, зокрема, реалізується шляхом розгортання релігійності як типу духовності.

Висновки. З давніх-давен людина прагнула до таємниць трансцендентного світу, час від часу відхиляючись від своїх природних потягів й бажань, будучи затьмареною досягненнями розуму. Однак рано чи пізно людський розум знову «натикався» на Абсурдні Стіни, втрачаючи змогу отримати бажані відповіді (мова йде, у першу чергу, про перехідні та кризові епохи в історії людства). І тоді з новою могутністю й енергією прокидався (й прокидається) людський потяг до трансцендентного, провідником у світ якого, зокрема, виступає шлях духовності та шлях релігійності, як його різновид.

Перспективи. Дана стаття у подальшому послугує базою для дослідження феноменів духовності й релігійності у філософсько-антропологічному ключі, зокрема – у ключі релігійно-антропологічному.

Література:

1. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота: Термінологічно-понятійний словник [Текст] / М.Ф. Головатий, М.Б. Панасюк. – К.: МАУП, 2005. – 560 с.
2. Колодний А. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан [Текст] / А. Колодний, Л. Филипович. – Львів, 1996.
3. Кьєркегор С. Страх и трепет [Текст] / Пер. с дат. Н.В. Исаевой, С.А. Исаева / С. Кьєркегор. – М.: Республика, 1993. – 383 с.
4. Сковорода Г.С. Вступні двері до християнської добронравності [Текст] // Сковорода Г. Твори. У 2 т. – К.: Обереги, 1994. – Т. 1. – С. 140–150.
5. Хабермас Ю. Диалектика секуляризации. О разуме и религии [Текст] / Ю. Хабермас, Й. Ратцингер. – М.: Библийский инст. св. ап. Андрея, 2006.